

Поливко Олег Миронович — Голова Тернопільського обласного товариства Асоціації філателістів України

Проців Микола Павлович — заступник директора з наукової роботи Бережанського краєзнавчого музею

ВОЛОДИМИР ГНАТЮК У ФІЛАТЕЛІЇ

Володимир Гнатюк — видатний український вчений, етнограф, фольклорист, мовознавець, літературознавець, мистецтвознавець, перекладач, академік ВУАН, член НТШ у філателії представлений, на превеликий жаль, досить скромно.

Вперше зображення Володимира Гнатюка на поштової картці з'явилося на Далекому Сході. Унікальна листівка-монтаж «Декотрі українські письменники» видана у Владивостоці 1916 році Іваном Антоноюком [1, с. 28]. Підпис автора, час і місце видання зазначені на звороті: Іван Антоноюк — активіст українського гуртка в Народному Домі Владивостока, його секретар.

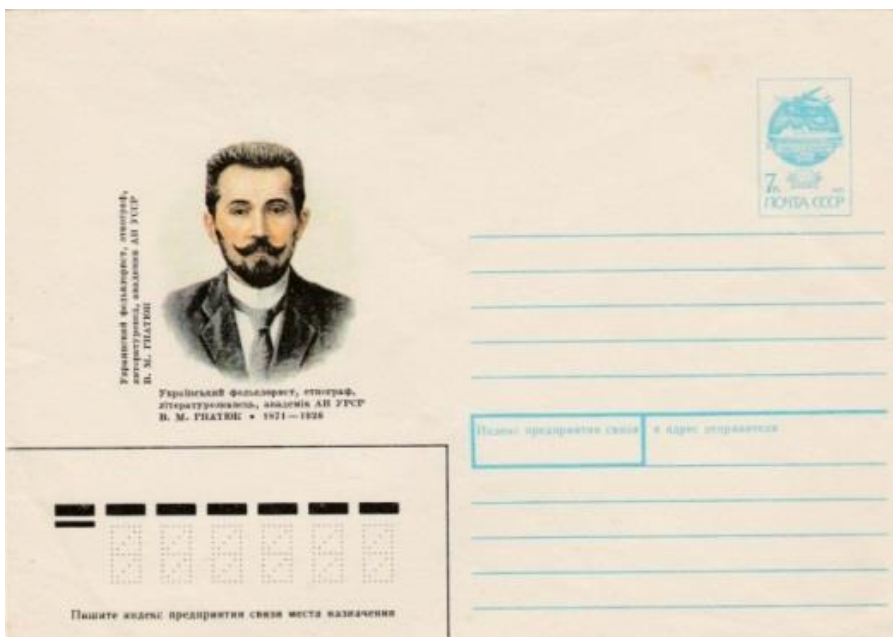
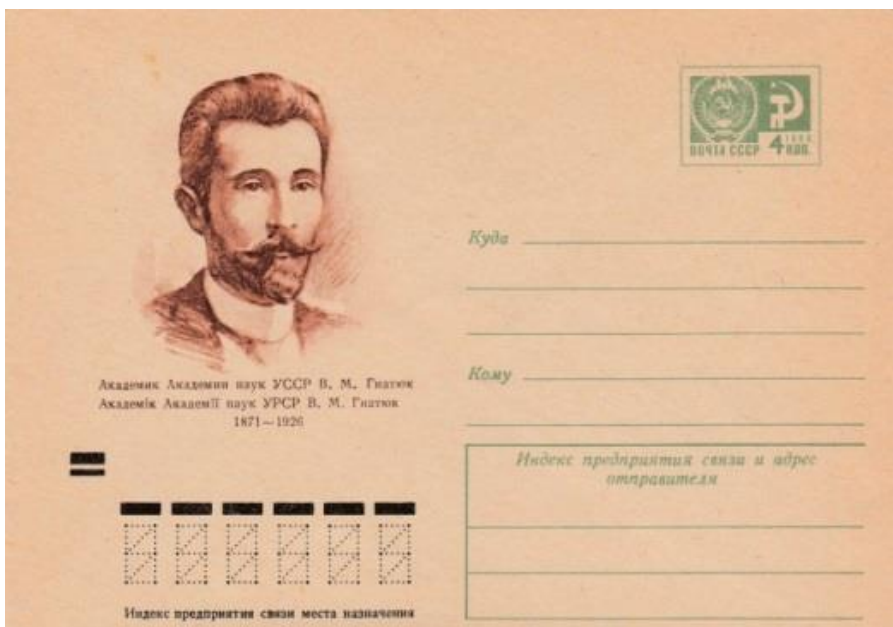
На картці поміщено портрети 147-и осіб. Серед них: В. Гнатюк, Т. Шевченко, Гр. Сковорода, І. Котляревський, М. Костомаров, Євг. Гребінка Я. Щоголів, Фр. Коковський, Б. Грінченко, М. Шашкевич... Мініатюри розміром 6 мм розташовані під заголовним написом у 9 рядків з чергуванням 15 і 16 сюжетів у кожному. Останній ряд налічує 13 портретів і дві декоративні заставки. Портрет Володимира Гнатюка — в шостому ряду між зображеннями Г. Павлика і Ів. Рудченка.

Іван Рудченко — український фольклорист, етнограф, письменник, перекладач, літературний критик, старший брат і співавтор Пана-са Мирного.

На картці є зображення осіб, які творили оточення Володимира Гнатюка, були його сучасниками чи темою досліджень: Ів. Франко, Б. Лепкий, Л. Українка, А. Чайковський, М. Яцків, Вас. Стефанік, Д. Лукіянович, О. Кобилянська, А. Чайківський, М. Грушевський...

Прізвища та імена подано так, як подав їх автор монтажу.

Пошта СРСР двічі випускала художній маркований конверт з нагоди ювілеїв Володимира Гнатюка: у 1971 р. — з нагоди 100-річчя від дня народження [2, с. 416] та в 1991 р. — вже до 120-ї річниці від дня народження [3, с. 12].

У обох випадках на лицевій частині конверта зображено портрет Володимира Гнатюка та подані написи під портретом у три рядки двома мовами: російською і українською. На конверті 1971 року — «Академик Академии наук УССР В. М. Гнатюк» (рос.) і «Академік Академії наук УРСР В. М. Гнатюк 1871–1926 (укр.)», а на конверті 1991 року — «Украинский фольклорист, этнограф, литературовед, академик АН УССР В. М. Гнатюк» (рос.) та «Український фольклорист, етнограф, літературознавець, академік АН УРСР В. М. Гнатюк 1891–1926» (укр.). Оскільки конверти марковані, то в правому верхньому куті на них надруковані загальнозживані стандартні марки СРСР; у першому варіанті — марка № 3417 одинадцятого стандартного випуску поштових марок СРСР 1966 року із зображенням герба СРСР та серпа і молота, номіналом 4 копійки, що відповідало на той час тарифу пересилання простого листа вагою до 20 грам в межах СРСР. На другому конверті використана марка № 6299 1991 року, тринадцятого стандартного випуску поштових марок СРСР із зображенням транспортних засобів зв'язку та номіналом 7 копійок що відповідало новому тарифу пересилання простої кореспонденції в межах колишнього СРСР.

Обидва конверти видрукувані на Пермській фабриці Гознака, про що засвідчують написи на зворотному боці цих конвертів.

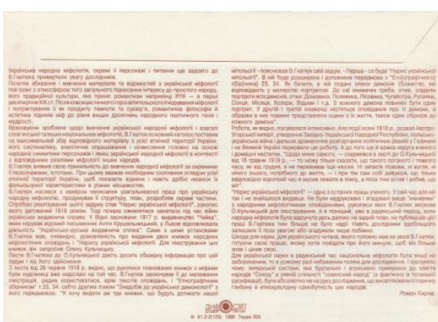
Художник першого конверта — А. Соколов а другого — Г. Кравчук (ініціали подано мовою оригіналу). На звороті двох конвертів також зазначено дати друку: 3/III-71 р. — у першому випадку і у другому — 04.06.1991 р. (що говорить про те, що конверт 1991 року був видрукуваний із запізненням згідно ювілею). Також на конверті 1991 року зазначений номер замовлення — 136680 та використана емблема Видавничо-торгового центру «Марка», який на той час був монополістом випуску всіх поштових марок, маркованих конвертів та маркованих карток в Радянському Союзі.

До столітнього ювілею було випущено місцевий конверт із зображенням портрета Володимира Гнатюка і текстом: «1871–1971. 100 років з дня народження В. М. Гнатюка академіка Академії наук УРСР. с. Велеснів Монастириського р-ну Тернопільської обл.». Жодних даних про авторів конверта чи ініціаторів його видання немає — зворотна сторона не має ніяких позначок чи текстів [4].

З отриманням Україною Незалежності, український поштовий оператор УДППЗ «Укрпошта» на офіційному рівні двічі вшановував ювілеї В. Гнатюка. У 1996 році в районному відділенні зв'язку міста Монастирська у день народження видатного вченого 9 травня було проведено погашення спеціальним пам'ятним штемпелем «Володимир Гнатюк 125 років від дня народження». Через те що офіційного конверта «Укрпошта» не випускала, для погашення в основному використовувався місцевий конверт Тернопільської фірми «Лілея» за малюнком колишнього тернопільського художника, а нині киянина, Євгена Кавки та незначна частина конвертів львівської фірми «Дивосвіт», з малюнком Олени Кульчицької із циклу ілюстрацій «Чугайстир танцює з гуцулом» до «Української демонології» В. Гнатюка [4].

Наклад конверту «Дивосвіт» — 500 примірників. Автор тексту на звороті — Роман Кирчів.

У 2011 році до 140-річчя від дня народження Володимира Гнатюка пошта України випустила художній маркований конверт який віддрукований на ПК «Україна» накладом 606 000 примірників [5, с. 62].

Порівняно зі зразками конвертів СРСР, цей конверт відрізняється тим, що видрукований у новому варіанті написання адреси (згідно міжнародних стандартів), які в Україні поступово почали впроваджувати для адресування і внутрішньої кореспонденції починаючи з другої половини 1996 року.

На конверті зображено портрет Володимира Гнатюка на тлі карпатських гір, розгорнута книга та напис «Володимир Гнатюк 1871–1926». Прізвище «Гнатюк» написано у нарбутівському стилі.

На зворотному боці конверта подано коротку довідку про В. Гнатюка, а також технічна інформація: ім'я художника малюнка конверта — Георгій Варкач, номер замовлення 1-3155, а також зазначена дата виготовлення конверта — 15.04.2011 та штрих-код.

З нагоди 150-річчя від дня народження Володимира Гнатюка в Тернополі 7 травня відбулося погашення на ювілейному конверті спеціальним поштовим штемпелем «Володимир Гнатюк. 1871–1926. Тернопіль, 46008». Захід відбувся у центральному відділенні «Укрпошти» в рамках святкування ювілею Володимира Гнатюка. Автор ескізу спеціального штемпелю — Олександр Караневич (Бережани), автор макету немаркованих художніх конвертів — Володимир Окрутний. Було використано два варіанти випуску «Власна марка»: за ескізами Сергія Ткачова і Юрія Заблоцького [4].

Текст на звороті конвертів конвертів із двома варіантами марок — однаковий: «Тернопільське обласне товариство АсФУ. 07.05.2021 Наклад 100 прим. Оформлення: Юрій Заблоцький. Художник: Володимир Окрутний. Серія: «Я там, де є благословення».

Володимир Михайлович Гнатюк (9.05.1871, Велеснів Тернопільської області — 6.10.1926, Львів) — український, етнограф, фольклорист, мовознавець, літературознавець, мистецтвознавець, перекладач, громадський діяч, член-кореспондент Петербурзької АН (1902), академік АН України (1924), член Чеського наукового товариства (1905), Празької та Віденської Академії наук. Від 1899 р. — секретар НТШ. Від 1909 р. — член кореспондент Російської академії наук. Від 1916 р. — голова етнографічної комісії НТШГ. Від 1924 р. — член ВУАН».

У тексті, на нашу думку, допущено некоректний запис стосовно членства Володимира Гнатюка в Академії наук України. Вчений був членом ВУАН — Всеукраїнської академії наук з 1924 року.

Попри два варіанти конвертів для погашення спеціальним штемпелем використовувався конверт із збільшеним малюнком без тексту на звороті та конверт УДППЗ «Укрпошта» 2011 року [4].

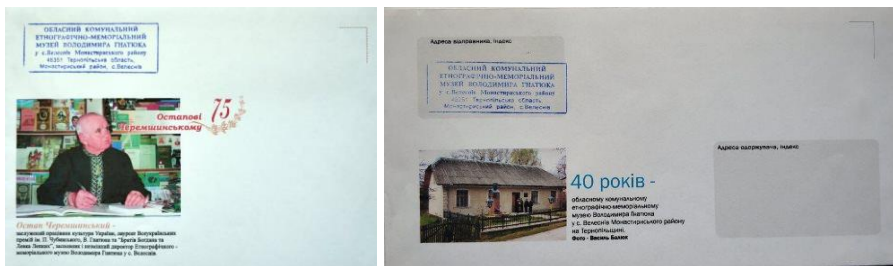
З нагоди 140-річчя Володимира Гнатюка з ініціативи засновника і незмінного директора Обласного комунального етнографічно-меморіального музею Володимира Гнатюка у с. Велеснів Остапа Черемшинського було видано кілька пам'ятних конвертів і дві поштові картки. Два конверти було випущені із портретними зображеннями Володимира Гнатюка художників Михайла Бойчука і Богдана Ткачика [6].

Текст під зображеннями однаковий на двох конвертах: «Володимир Гнатюк (1871–1926) — учений із світовим іменем, етнограф, фольклорист, літературознавець, перекладач, публіцист, громадський діяч, член-кореспондент Петербурзької Академії наук з 1902 р., академік ВУАН з 1924 р.». Ще один конверт було випущено із зображення пам'ятника Володимиру Гнатюку перед його музеєм у родинному селі Велеснів (1971 р., скульптор Л. Біганич, архітектор В. Блосюк) [6]. На всіх конвертах поруч із зображеннями — текст: «9 травня 2011 р. 140 років від дня народження Володимира Гнатюка».

До теми «Володимир Гнатюк у філателії» варто згадати пам'ятні конверти з нагоди 75-ліття Остапа Черемшинського і 40-річчя музею письменника у Велесневі [6].

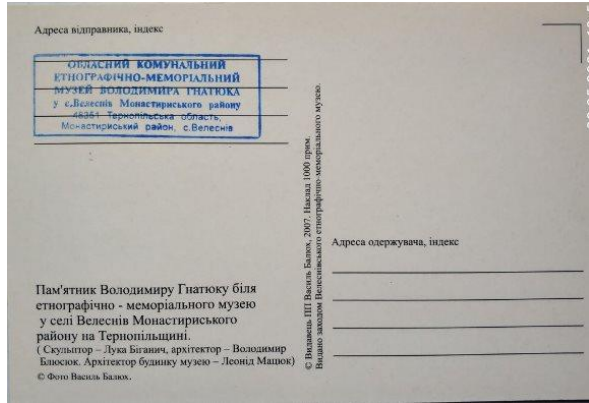
На конвертах такі тексти:

- «Остап Черемшинський — заслужений працівник культури України, лауреат Всеукраїнських премій ім. П. Чубинського, В. Гнатюка та «Братів Богдана та Левка Лепких, засновник і незмінний директор Етнографічно-меморіального музею Володимира Гнатюка у с. Велеснів»;
- «40 років обласному комунальному етнографічно-меморіальному музею Володимира Гнатюка у с. Велеснів Монастирського району на Тернопільщині.

Фото — Василь Балюх».

У 2011 році разом з названими конвертами вийшли дві поштові картки. На одній з них — зображення пам'ятника Володимирі Гнатюку перед його музеєм у родинному селі Велеснів [6], а на другій — портрет Михайла Бойчука.

Література

1. Яцюк В. М. Не забудьте пом'янути... [Образотворчий матеріал] : шевченківська листівка як пам'ятка історії та культури, 1890–1940 / В. М. Яцюк; Київ: Криниця, 2004. 486 с. : ілюстр.
2. Каталог почтовых марок СССР 1918–1980. [Том 1]. Центральное филателистическое агентство «Союзпечать». Москва, 1983. С. 416.
3. Каталог почтовых марок СССР 1991. Издательско-торговый центр «Марка». Москва, 1991. С. 12.
4. Приватна колекція Олега Поливка.
5. Каталог знаків поштової оплати України 2011. Укрпошта. Підприємство «Благодар» ВОІ СОГУ. Київ, 2011. С. 62.
6. Приватна колекція Миколи Проціва.